

ASLAN - türklərin dünyagörüşündə ilahi hakimiyyət, güc, himayədarlıq və xilaskarlıq rəmzidir

Gəncələrin şəhər meydanlarının birində Aslana abidə ucaltmaları mübahisə obyektinə çevrilmişdi. Görəsən, günəş və aslan rəmzlərini ancaq farslara bağlayanlar ulu Oğuz və Dədə Qorqudun adına yazılmış əski abidələri oxuyublarmı? Bozoxların Günəşin (Gün xanın) övladları olması haqqındakı təsəvvürdən xəbərləri varmı? Bəlkə «Atam adın sorsan - Qaba Ağac, anam adın sorsan - Kağan Aslan» - deyən Basat da farsdır? Qarşımda arxetipik simvollara aid ondan çox ensiklopediya var. Onların heç birində Aslan və Günəş farslarla, ya da konkret şəkildə hər hansı bir xalqla əlaqələndirilmir. Əksinə yazılır ki, «Aslan – hökmdarlıq qüdrətini, işıqlı odu və günəşi bildirir. Bu ad yay mövsümündə ulduz bürcünü (23 iyuldan 23 avqusta qədər) özündə daşıyır.

Şir simvolu çox əski çağlarda fədakarlıq və qanuna həsr olunan şəbihlər əsasında formalaşmış, ilahi hakimiyyəti, gücü, himayədarlığı və müdafiəni mənalandırmışdır. Hər bir ənənəvi mədəniyyətdə bu sinvolun özünəməxsus şəkildə şərhinə rast gəlirik». Faktlar təsdiqləyir ki, arxetipik simvollardan üçü - günəş, aslan və qartal əksər xalqların (eləcə də türklərin) ilkin təsəvvüründə dövlət-hakimiyyət, iqtidarlıq, sonsuz qüvvət, xilaskarlıq anlamında anılır. Bu varlıqların rəmzi mənalara meydan gəlməsinin tarixi o qədər qədimdir və əksər mədəniyyətlərdə özünə əsaslı şəkildə yer alır ki, indi konkret şəkildə hansı etnosu məxsusluğunu söyləmək çətindir. Bəziləri ulularımızın müqəddəs saydıqları rəmzləri belə kimlərsə adına yazmağa hazırdılar, tək «orijinal» fikir söylədiklərini üzə çıxarmaqla diqqəti özlərinə cəlb etsinlər. İndi 20 faiz torpağını itirmiş Azərbaycan türkü məkrli düşmənlə üzübüz durduğu bir vaxtda öz ilkin dünyagörüşünü, ulu babalarının ənənəsinin nişanələrini də danmalıdırmı?

Dünya xalqlarının əksəriyyətinin təsəvvürünə görə, bəşəriyyət Böyük Qəzadan sonra Nuhun övladlarından törəmişdir. F.Rəşidəddinin «Oğuznamə»sində göstərilir ki, Oğuzun (oğuz türklərinin) ulu babası Nuhun Türkünstanda məskunlaşan oğlu Yafəsdir. Türk yazılı abidəsi «Hannamə»də isə deyilir: «Yafesin 12 oğlu vardı. Yecuc və Mecuc, bu cocuqların günəş gibi parlayan yüzlerini görəncə, dayanamayıp Karnül-bakar dağına qaçırlar. Bunlar yerlerinden çıxıp dünyanı yıkmak isteyirlər. Bunun üçün de Büyük Karneyn ünvanını daşıyan Hürmüz-xan böyük bir set yaptırdı.

Bu set altmış yildə bitdi. Her otuz yıla bir karp dediklerinden ve set de iki karpda bittiginden, ona bu adı vermişlerdir...» (Bahəddin Ögel. Türk mitolojisi (kaynakları ve açlamaları ile destanları) I cild, Türk Tarix Kurumu Vasımevi, Ankara, 1989, s. 382) Diqqət yetirin, mifdə türk nəsiləri başlanğıcda günəş tək parlaqdılar və İran ərazisində (Cənubi Azərbaycan) yerləşən Karnül-bakar dağında məskunlaşdılar, ən hünərlisinin adı Zərdüşt dininin baş tanrısı Hörmüzdür (Ahur-Məzd). Təbiidir ki, bu adın Xeyir tanrısına farslar pənah aparan sonrakı formada işlədilməsi klassik Şərq mədəniyyəti ənənəsindən irəli gəlir. Lakin maraqlısı odur ki, Yafəsin günəş üzlü övladları aslan və qurdlardır. Mətnə yazılır: «...Yafəsin cocuqlarının hepsi arslan və kurt olurlar. Arslan padşahlara ve kurt da nökerlere derler. Arslanlar hep han (xan) ve sultan olanlardır. Kurtlar ise hep Özbek ve eşkiyalı(alaman)dır». Göründüyü kimi, üstünlük hamının türkün ulu əcdadı tək tanıdığı Boz Qurda deyil, Aslana verilir. Bu səbəbdən də bir çox mənbələrdə türkün törəyişi aslanla əlaqələndirilir. XIV yüzillikdə Misirdə yaşamış, türk-səlcuq mənşəli Aybək əd-Davadarinin məlumatından aydın olur ki, oğuzlar çox əski çağlarda mövcud olmuşlar və onların «Dədə Qorqud»un yazıtı alınmasından daha əvvəlki əsrlərə aid yazılı abidələri var idi. Davadəri öz xronikasında Oğuz xandan, onun soydaşlarından və yaratdığı qüdrətli dövlətdən bəhs açır. Alp Arslan Balacunun nəslindən olan Oğuz xan doğulandan sonra şir südü ilə bəslənir. Və təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan Atabəylər dövlətinin ən qüdrətli hökmdarlarının da adı Qızıl Arslan, Körpə Arslan idi. Böyük

Nizaminin müasiri və himayədarı olan Qızıl Arslan adında birinci söz günəşi, ikincisi isə ilahi gücü bildirir. Onun iqamətgahı üç yerdə – Təbrizdə, Naxçıvanda və Gəncədə yerləşirdi.

Azərbaycan türkünün gen yaddaşında aslan mifopoetik simvolunun dərin kök atdığı göstəran faktlardan biri də məşhur atalar sözüdür: «Aslanın erkəyi, dişisi olmaz».

Türkün soykökündə arslanın qurda eyni şəkildə törətmə funksiyasında iştirakını göstəran dəlillər də az deyildir. Qədim əlyazmaların birində bildirilir ki, «Ay çadırından içeri girerken arslan və kurt gibi bir şeyler de görünüyor. Sabah olunca, kız kendisinde bazı değişiklikler hissediyor ve gebe (hamilə) kaldığını anlıyor. Aradan biraz daha gelince karnında bir şişkinlik meydana geliyor. Daha sonra da, karnında bir şeylerin kimıldadığını hissediyor...» «Kıyat kabilesi içinde biri varmış. Adamın eceli gelmiş ve ölmüş. Geriye üç oğlan burakmış. Karısının adı da Alan-Kova imiş. Kocası öldükden sonra kadın bir gece uyuyormuş. Gece yarısı pencereden ay ışığı gibi bir ışık girmiş ve sonra da bu ışık arslan ve ya kurt şeklinde çıkıp gitmiş. Kadın bu ışıktan gebe (hamilə) kalmış...» [Bahəddin Ögel. Türk mitolojisi, s. 414]. Yəni də aslan işıqla sintezdə təsvir edilir.

Görəsən, ötən əsrin sonunda az qala bütün Türkiyənin son mənzilə yola saldığı Milli Hərəkət partiyasının lideri Alp Arslan Türkeş də bu adı götürəndə yanılıb? O, əslində türk dünyasında Boz Qurdun müdafiəçisi kimi məşhur idi, lakin soy adında onu deyil, Arslanı daşımamışdır.